

prikazi i recenzije

Ivan MILOTIĆ, **Milanski edikt: prijevod, komentar i studija**, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013., 183 str.

Kako u stranoj, tako i u domaćoj znanosti čak i sam tekst Milanskoga edikta, čija se 1700. obljetnica proslavila 2013. godine, vrlo je slabo poznat, rijetko preveden te nikada sustavno i analitički pravno prokomentiran. Zbog toga je sadržaj Milanskoga edikta u cjelini, posebice posebna područja koja uređuje, potpuna nepoznanica. Nepoznanica je, također, činjenica da je Milanski edikt samo jedan od edikata, točnije osmi, koji su se od početka 4. stoljeća donosili glede kršćana i kršćanstva, i četvrti kojim se njihov status poboljšao. Povrh toga, on nije ni posljednji edikt kojim se sveobuhvatno afirmirao položaj kršćanstva u rimskoj državi.

Knjiga Ivana Milotića *Milanski edikt: prijevod, komentar i studija* monografija je u kojoj je cjelovito, interdisciplinarno i sustavno – analitički obrađen taj važan dokument za povijest kršćanstva. U samom radu autor kombinira metode epigrafske, pravne, povijesne i arheološke znanosti, dajući djelu sveobuhvatnu epigrafsku i pravno-povijesnu analizu latinske i grčke inačice teksta Milanskoga edikta.

Nakon »Riječi autora« (5–6) i »Uvoda« (7–10) autor u prvome dijelu naslovljenom »Pravni kontekst donošenja Milanskog edikta« (11–48), analizira pravno uređenje položaja kršćanstva u razdoblju principata do vladavine cara Decija. Na tvome mjestu, koristeći se pravnim i povijesnim izvorima, pruža svestranu analizu pravnih uređaba u Rimskome Carstvu, koja su se od 1. stoljeća pa sve do vladavine cara Decija i prvog sustavnog progona kršćana u rimskoj državi primjenjivala na kršćane. Na istom tragu govori i o pravnom uređenju položaja kršćanstva od vladavine cara Decija do Milanskoga edikta. Milotić vrlo iscrpno, koristeći se pravno-povijesnom metodom pristupa analizi pravnog položaja kršćana u Rimskome Carstvu daje jasan uvid u rimsko zakonodavstvo, odnosno pravni položaj kršćanstva u prvim trima stoljećima njegova postojanja, tj. u vremenu dok je kršćanstvo u Carstvu bilo *religio illicita*, tj. zabranjena religija.

Zatim pristupa analizi Galerijeva edikta iz 311. godine, i to na latinskome jeziku (49–54) i grčkoj inačici toga edikta (55–62), te donosi prijevod na hrvatski jezik. Autor vrlo detaljno pristupa analizi obaju tekstova dajući jasan i pregledan uvid u njegov pravno-povijesni sadržaj, stavljajući sam edikt u kontekst povijesnog razdoblja u kojem je nastao, odnosno u povijesni okvir vremena. Stoga čitatelj može vrlo lagano pratiti analizu koja podrobno izvještava o nastanku samoga edikta te, obogaćena pripadajućim bilješkama, donosi iscrpnu analizu akata.

Posebno poglavlje posvećeno je pravnom uređenju položaja kršćana na temelju Galerijeva edikta iz 311. godine (63–70). I ovdje Milotić vrlo iscrpno i precizno piše na koji je način

Galerijev edikt uredio pravni položaj kršćana u Rimskome Carstvu, s osobitim naglaskom na promjeni dotadašnjega pravnog položaja kršćana u rimskoj državi te na koji način je spomenuti edikt promijenio povijesne okolnosti koje su prethodile donošenju Milanskoga edikta.

Nakon toga slijedi središnji dio ovoga djela posvećen samoj temi knjige, odnosno Milanskom ediktu. Govoreći o nazivu i tekstu Milanskoga edikta (71–82), autor donosi podatke o pravno-povijesnom kontekstu nastanka samoga edikta, njegovu proglašenju kao i okolnostima u kojima je on bio proglašen, rušeći pritom neka ustaljena mišljenja koja su prevladavala u povijesnoj znanosti. Osobito pitanje gdje je bio proglašen Milanski edikt. Odnosno, autor raspravlja o nazivu i kriteriju prema kojem je prozvan Milanskim ediktom.

Slijede Laktancijev zapis edikta na latinskome jeziku (83–96) i grčki tekst Euzebija iz Cezareje (97–104). Uz tekstove priređen je i prijevod na hrvatski jezik uz popratne bilješke. Ovdje Milotić, kao i ranije kod analize Galerijeva edikta, sustavno analizira pravno-povijesni sadržaj dokumenta. Pritom također donosi iscrpnu analizu toga pravnog akta, koja se očituje na poseban način u bilješkama ispod teksta koje su na onaj nosivi dio samog govora o Milanskom ediktu.

»Pravni sadržaj Milanskog edikta« (105–134) poglavlje je u kojem autor obrađuje nastanak toga edikta u Mediolanu prilikom susreta Konstantina i Licinija. Zatim analizom teksta dokazuje shvaćanje o *divinitas* kao o Jednome, odnosno pravno-filozofski temelj Milanskoga edikta. Nakon toga progovara o rimskom javnom poretku (*disciplina publica*) i njegovim čimbenicima. Slijedi govor o ukidanju protukršćanskih propisa i slobodi ispovijedanja kršćanske religije. Zatim se osvrće na slobodu izbora i ispovijedanja ostalih religija. Posebno piše o povratu crkvene imovine oduzete tijekom progona, da bi naposljetku dao osvrt na objavljivanje samog edikta.

Posljednje poglavlje »Pravne posljedice i važenje Milanskog edikta« (135–156) bavi se pravnim i ostalim svekolikim posljedicama donošenja Milanskoga edikta, među kojima se u prvom redu našlo pitanje povratka imovine kršćana i kršćanske Crkve na Istoku. Slijedi pitanje pravne sankcije crkvene teritorijalne organizacije, a nakon toga problematika cezaropapizma i Milanski edikt. Autor uspoređuje i *Civitas Romana* i *Christianitas* prije i nakon Milanskoga edikta te prestanak primjene Milanskoga edikta na Istoku. Na kraju se osvrće na Konstantinovo kršćansko zakonodavstvo do 325. godine.

U »Zaključku« (157–160) Milotić ukratko, jasno i koncizno još jednom daje povijesno-pravni pregled značenja Milanskoga edikta u vremenu u kojem je nastao te posljedice koje je imao za kršćanstvo u tom vremenu. Nakon toga slijede »Kratice izvora« (161–164), popis literature kojom se koristio u radu (165–170), »Kazalo« (171–180) i »Sadržaj« (181–182).

Objavljivanjem Milanskoga edikta Konstantin je ostavio neizbrisiv trag u povijesti Crkve, osobito jer je taj rutinski, pravni akt odigrao veliku ulogu u povijesti kršćanstva, više nego bilo koji akt prije njega. Milanski je edikt, prema pisanju autora, samo završetak jednog procesa koji je započeo prije 313. godine te kao takav predstavlja svojevrsnu povijesnu prekretnicu. Iz samog teksta knjige može se iščitati kako je Milanski edikt bio univerzalni pravni akt, kako teritorijalno tako i personalno. Ova knjiga predstavlja vrijedan prinos, kako povijesnoj tako i pravnoj znanosti, osobito imajući u vidu kako je to prvo sveobuhvatno i analitičko djelo koje obrađuje vrlo zahtjevnu i mnogima nepoznatu tematiku.

Daniel Patafta